

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

FAKULTA PROVOZNĚ EKONOMICKÁ

KATEDRA PRÁVA

Obor: Provoz a ekonomika

TEZE K DIPLOMOVÉ PRÁCI

POJISTNÉ SMLOUVY V PRÁVNÍ ÚPRAVĚ A PRAXI ČR

Vypracovala: © Radka Antošová

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Ivana Hájková

Školní rok: 2004/2005

Současný stav a budoucí vývoj právní úpravy pojištění

Do osobního života lidí i do všech forem podnikatelské a průmyslové činnosti často nepříznivě zasahují důsledky působení přírodních sil nebo nežádoucího chování lidí. Vznik těchto důsledků někdy nelze vůbec předpokládat, jindy je jisté, že tyto důsledky nastanou, avšak není jisté, kdy nastanou. A právě ke zmírnění negativního působení těchto důsledků byl vytvořen institut pojištění, který je spolu s problematikou právní úpravy pojistných smluv předmětem mého zkoumání.

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila především na pojistné právo soukromé. Opomenout ale nelze ani úpravu veřejnoprávní, jež se zabývá zejména systémem a pravidly provozování činností patřících do odvětví pojistného práva a pojišťovnictví jako celku. Tato veřejnoprávní úprava stanoví pravidla a podmínky podnikání v pojišťovnictví včetně státního dozoru v této oblasti. Základ této úpravy tvoří zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „zákon o pojišťovnictví“) a k němu vydaná prováděcí vyhláška. Soukromoprávní úprava obsažena v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále jen „občanský zákoník“ popřípadě „civilní kodex“), se týká pojištění jakožto právního vztahu a upravuje základní pravidla pro smluvní pojištění založená pojistnou smlouvou. Stávající znění občanského zákoníku týkající se pojistné smlouvy dělí pojištění dle druhu na pojištění majetku, pojištění odpovědnosti za škodu a pojištění osob. Toto členění je však pro moderní pojišťovnictví nedostatečné a spíše zavádějící. V současné době již existuje nový zákon o pojistné smlouvě, zákon č. 37/2004 Sb. (dále jen „zákon o pojistné smlouvě“), který byl publikován ve Sbírce zákonů České republiky dne 5. února 2004 s tím, že nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2005, s výjimkou několika vybraných ustanovení, která nabyla účinnosti již dnem, kterým vstoupila v platnost smlouva o přistoupení České republiky k Evropské unii. Hlavním cílem nového zákona o pojistné smlouvě je harmonizace tohoto segmentu práva s legislativou Evropské unie, dále přizpůsobení právní úpravy pojistné smlouvy potřebám praxe a současně zajištění větší ochrany spotřebitele. Bylo rozhodnuto, i přes rozdílné názory legislativců na tuto skutečnost, že pojistná smlouva nebude upravena jako akt obchodního ani občanského zákoníku, ale bude upravena samostatným zákonem.

Občanský zákoník

Současnou právní úpravu pojistné smlouvy (platnou do 31. prosince 2004) obsahuje především zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, zejména pak hlava XV, kde § 788 definuje pojištění jako závazek poskytnout za úplatu ve sjednaném rozsahu plnění, nastane-li předem určená nahodilá událost týkající se pojištěného rizika. Právní úprava pojištění není obsažena pouze ve speciálních ustanoveních občanského zákoníku týkající se pojistné smlouvy (které mají před obecnou úpravou přednost), ale platí pro ně i úprava v obecné části týkající se zejména právních úkonů, právních vztahů a závazkového práva vůbec. Hlava XV. občanského zákoníku je členěna do osmi oddílů, z nichž první oddíl obsahuje charakteristiky pojistné smlouvy a charakteristiky pojištění, forem a druhů pojištění, písemné formy právních úkonů týkajících se pojištění a pojistky jako písemného potvrzení o uzavření pojistné smlouvy. Ve druhém oddílu můžeme najít podmínky vzniku pojistné smlouvy. Třetí oddíl upravuje práva a povinnosti z pojištění. Čtvrtý oddíl pojednává o zániku pojištění. Oddíl pátý je věnován změně pojištění v případě zániku společného jmění manželů. V oddílu šestém je upraveno pojištění majetku včetně charakteristiky tohoto pojištění. Oddíl sedmý upravuje pojištění osob, charakterizuje toto pojištění, vymezuje obmyšleného jako osobu, které vzniklo právo na pojistné plnění. Oddíl osmý se týká pojištění odpovědnosti, charakterizuje tento druh pojištění a upravuje povinnost pojistitele plnit poškozenému. Z výše naznačeného obsahu hlavy XV. občanského zákoníku je zřejmé, že právní úprava pojistné smlouvy je velmi zjednodušená, omezuje se pouze na rozlišení třech základních druhů pojištění, a tudíž nereflektuje potřeby současné praxe.

Zákon o pojistné smlouvě

Dne 1. ledna 2005 nabude účinnosti zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, upravující pojistnou smlouvu v souladu s potřebami současné praxe. Jde o právní předpis plně harmonizovaný s právem EU a tudíž takový, který je svým obsahem srovnatelný s právními úpravami v zemích Evropské unie. Příprava nové právní úpravy pojistné smlouvy prošla v posledních letech dlouhým procesem počínaje předložením návrhu ve formě samostatného zákona, následně ve formě novely obchodního zákoníku, poté ve formě novely občanského zákoníku, a nakonec, z rozhodnutí Legislativní rady

vlády, opět ve formě samostatného zákona s výslovným zakotvením subsidiární působnosti občanského zákoníku.

Podobně jako nový zákon o pojistné smlouvě byly schváleny a nabyly platnosti v průběhu roku 2004, popř. nabudou platnosti od ledna 2005, další právní předpisy v oblasti pojišťovnictví, především tzv. evropská novela zákona o pojišťovnictví, která představuje přechod k tzv. „jednotnému evropskému pasu“, jehož podstata spočívá v tom, že povolení k provozování pojišťovací činnosti udělené v jednom členském státě Evropské unie je platné ve všech členských státech a pojišťovna tak nemusí při svém teritoriálním rozšiřování činnosti v rámci Společenství žádat o udělení povolení k provozování svojí činnosti v každé jednotlivé členské zemi. Pro zahájení činnosti v jiné členské zemi tak postačuje splnění oznamovací povinnosti. V současné době je tedy možné konstatovat, že do legislativy České republiky byly zapracovány všechny základní evropské směrnice platné pro oblast pojišťovnictví.

Zásadní odlišnost právní úpravy, která bude platit od 1. ledna 2005 (tj. zákon o pojistné smlouvě), a stávající úpravy v občanském zákoníku, vyplývá mimo jiné z nově nastaveného poměru pojistných podmínek a zákona. Doposud byla řada věcí ponechána úpravě pojistným podmínkám a tudíž úvaze a zpracování toho kterého pojistitele. Až do 1. dubna 2000 podléhaly pojistné podmínky schvalovacímu řízení státního dozoru v pojišťovnictví, avšak nabytím účinnosti zákona č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví, bylo, pod vlivem přizpůsobování se evropskému právu, upuštěno od plošného schvalování pojistných podmínek. Pojistné podmínky by podle novely zákona o pojišťovnictví (zákon č. 39/2004 Sb.) měly podléhat kontrole souladu s právními předpisy ze strany státního dozoru, která by představovala následný dohled nad činností pojistitele. Zásadní novinku právní úpravy pojistné smlouvy představuje dále, že do tradiční zákonné osy smluvního pojištění, tj. obecná ustanovení – pojištění majetku – pojištění osob - závěrečná ustanovení se nově (a to hned za obecnými ustanoveními) zařazuje hlava II. označená jako *„Škodové pojištění a obnosové pojištění“*, rozlišující pojištění podle toho, zda je založeno na odškodnění neboli vyrovnání majetkové ztráty, kterou osoba utrpěla následkem škody (škodové pojištění), či za účelem tvorby kapitálu, tj. rozšíření majetkové sféry – zmnožení majetku (obnosové neboli také rezervotvorné pojištění). Nově je zakotvena v právní úpravě i část spojená s povinnostmi ve vztahu k přistoupení k Evropské unii. Zákon o pojistné

smlouvě je důsledně vystavěn postupem od obecného ke zvláštnímu, a to jak v rámci celku, tak v jednotlivých hlavách. Tento způsob umožňuje v pozdějších ustanoveních textu postihovat pouze odchylky od obecné úpravy a pro právo relevantní specifika jednotlivých typů pojištění.

30. prosince 2004